

Tidsskriftet
DEN NORSKE LEGEFORENING

Ting tar tid, tingene tar vår tid

TIDLIGERE I TIDSSKRIFTET

JULIE DIDRIKSEN

julie.didriksen@tidsskriftet.no
Tidsskriftet

I Tidsskriftet nr. 30/1999, rett før inngangen til et helt nytt årtusen, undrer lege Ragnar R. Næss på om det er mulig å definere hva tid er i Språkspalten (Tidsskr Nor Lægeforen 1999; 119: 4596).

Hva er tid?

RAGNAR R. NÆSS

Illustrasjonsfoto: Marcial Gonzalez / iStock

Spørsmålet er intrikat, svaret vil i høy grad avhenge av hvem vi spør. Forfatteren og den forretningsdrivende, fysikeren og fysiologen, filosofen og filologen vil sannsynligvis gi vidt forskjellige versjoner, hver ut fra sitt spesielle ståsted?

«Det kan virke som en skjebnens ironi at gresk i våre dager har samme ord for minutter og penger»

Johan Borgen sa en gang at tid er noe som noen har og noen ikke har. De som har det, befinner seg vel for det meste i livets ytterkanter, i barndommen og alderdommen, mens vi i vår såkalt produktive (les yrkesaktive) alder stort sett savner dette dyrebare klenodium. Ting tar tid, tingene tar vår tid. Vi jobber og strever, kaver og stresser. Forstyr oss ikke, vi har ikke tid.

I forretningsverdenen har man en kort og konsis definisjon: tid er penger. Det kan virke som en skjebnens ironi at gresk i våre dager har samme ord for minutter og penger.

Fra et fysiologisk synspunkt er tid knyttet til sentrale livsprosesser. Vi har en rekke innebygde klokker. Vårt hvilende hjerte slår om lag hvert sekund, våre lunger ånder hvert 4. eller 5. Menstruasjonen følger stort sett måne(de)n. Vi spiser og sover til mer eller mindre faste tider.

De fysiologiske prosessene er sykliske. Er tiden også det?

Vi baserer i alle fall tradisjonell tidsmåling på vår klodes sykliske bevegelser. Døgnet, eller det solare døgn, tilsvarende en rotasjon på knapt 361° , mens et stjernedøgn, det sideriske døgn, tilsvarende 360° , og er ca. fire minutter kortere. Året, vår rundetid om solen, får dermed ett stjernedøgn mer enn det har soldøgn. Månen er vanskelig å innpasse i dette systemet. Dens syklus sett fra jorden, den synodiske måned, er på 29,5 dager. Alle månedene utenom februar er derfor «for lange». Et annet problem er at fullmånens varierende forhold til vårjevndøgnet får påsken til å flakse frem og tilbake i mars og april.

Er tiden en illusjon? Augustin så på tiden som tre stadier av ikke-væren:

- Fortiden er forbi, den er ikke lenger.
- Nåtiden forsvinner idet vi forsøker å gripe den, da er den allerede blitt fortid.
- Fremtiden ligger innhyllet i mørke, den er ikke blitt til ennå.

Kan en etymologisk analyse kaste mer lys over tidsbegrepet?

Vårt ord er tid, liksom det engelske time og det tyske Zeit, kommer av den indoeuropeiske rot *da(i), som betyr å dele, inndele, fordele. Sanskrit dayate og gresk daiomai har samme betydning. Kanskje har man opprinnelig tenkt på tid som noe begrenset, avdelt, i motsetning til det grenseløse, evigheten. Det greske substantivet demos, folk, som vi bruker i sammensetningen demokrati, kommer av samme rot: opprinnelig en avdelt folkemengde.

Det greske ord for tid er imidlertid chronos, som vi bruker i adjektivisk form: kronisk, med vekt på det varige.

De romanske språk har fått sitt ord for tid fra latinske tempus. Opprinnelsen er her mer uklar. Roten kan være *tem, å skjære, avskjære, avgrense, som likeså har gitt tempel: opprinnelig et avgrenset sted. Det kan imidlertid også være *ten, å strekke ut, spenne ut. Vårt adjektiv tynn kommer fra samme rot.

«Nåtiden forsvinner idet vi forsøker å gripe den, da er den allerede blitt fortid»

Tempus kjenner vi også fra anatomien, som navn på tinningen. Det har vært spekulert mye over hvordan dette henger sammen. Pokorny (Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. Tübingen: Francke Verlag, 1994) tilskriver det den tynne, utspente huden mellom øynene og ørene. Ernout & Meillet (Dictionnaire étymologique de la langue latine. Paris: Éditions Klincksieck, 1994) knytter det til tidsbegrepet, idet den palpable pulsen i a. temporalis fungerer som tidsmarkør. Skinner (The origin of medical terms. New York: Hafner Publishing, 1970) antyder at tinningen har vært ansett som en fatal del av hodet, hvor et slag kan være dødbringende, og dermed avskjære vårt liv. Han er også inne på at håret først gråner i tinningene, og således minner oss om tidens gang.

Noen god definisjon har jeg ikke, men – som en motvekt mot Augustins nokså dystre syn – et memento for dagen:

Yesterday is history,
tomorrow is mystery,
but today is a gift
– that is why it's called the present.

Publisert: 10. oktober 2022. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.22.0523

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2023. Lastet ned fra tidsskriftet.no 7. desember 2023.